

Rådet för strategisk forsknings temaförslag för programmen 2021

16.6.2020

Innehåll

I Temaförslag: Demografin förändras – orsaker, konsekvenser och lösningar

II Temaförslag: Miljömässiga och samhällsliga kopplingar till minskad biodiversitet

III Temaförslag: Pandemier som en samhällslig utmaning

Övergripande prioritering: Välfärd

I Temaförslag: Demografin förändras – orsaker, konsekvenser och lösningar

Temat handlar om att med hjälp av forskning ta fram lösningar för att anpassa sig till förändringar i befolkningens åldersstruktur och trygga samhällets förmåga att fungera och förnya sig. Befolkningen åldras, födelsetalen sjunker och antalet personer i arbetsför ålder minskar i Finland. En sjunkande nativitet och en snabbt åldrande befolkning utgör som helhet betraktat en utmaning med tanke på de institutionella strukturerna i samhället med allt från arbetsliv till demokrati. Allt detta påverkar familjestrukturer, sociala relationer och olika livsfaser, likväl behov och utbud av tjänster samt tillgängliga resurser. Skatteintäkterna minskar, försörjningsbördan blir tyngre, utgifterna ökar när det gäller pensioner, socialt skydd, hälso- och sjukvård. Hur ser vår välfärdsstat ut i ett annorlunda Finland när demografin förändras?

I syfte att trygga välfärdsstatens framtid är det viktigt att studera hur de demografiska förändringarna formar det finländska samhället och hur det går att anpassa sig till och påverka förändringarna. I synnerhet i fråga om sjunkande födelsetal är det relevant att inte bara analysera konsekvenserna utan även orsakerna bakom fenomenet. Enskilda forsknings- och interaktionsprojekt kan granska förändringen i befolkningens åldersstruktur i sin helhet eller fördjupa sig i ett specifikt, mer begränsat fenomen. Genom mångvetenskaplig och interaktiv forskning kan projekten fokusera på till exempel att nativiteten sjunker, antalet personer i arbetsför ålder minskar eller att befolkningen åldras. Infallsvinkeln kan exempelvis avgränsas till välfärdsstatens tjänster och finansieringsunderlag, arbetslivet och arbetets framtid, nationell och internationell migration eller familjerelationer och deras könsberoende effekter. När den demografiska försörjningskvoten försämras sker en förändring i efterfrågan och tillgång på välfärds- och omsorgstjänster. Befolkningen åldras men samtidigt förändras generationerna. Det är viktigt att även studera förändringar inom åldersgrupperna så att samhällsstrukturer och praxis bättre kan återspegla nuläget. Idag har till exempel en större andel av personer i åldern 65–80 år bra funktionsförmåga och de är även rätt friska. Dagens samhälle ser emellertid den här gruppen främst som pensionärer. Hur kan samhällets strukturer och arbetsliv vara mer öppna för en månggenerationell befolkning/arbetskraft och den mångsidiga kompetens som personer i olika åldersgrupper har? Hur kan man stärka goda befolkningsrelationer liksom förståelse och samverkan mellan människor i olika livsfaser, både i arbetslivet och privatlivet? Samutveckling med intressegrupper gör det möjligt att både lyfta nya forskningsfrågor och bidra till att nödvändiga åtgärder genomförs.

II Temaförslag: Miljömässiga och samhällsliga kopplingar till minskad biodiversitet

Temat fokuserar på biologisk mångfald – biodiversitet – som en förutsättning för välfärd och söker med hjälp av forskning lösningar på hur en utarmning av biodiversiteten kan stoppas och ekosystem återupplivas. Samhällets funktionsförmåga och miljöns livskraft bygger på biologisk mångfald och fungerande ekosystem. Det har inte varit möjligt att stoppa utarmningen av biodiversiteten även om man i hög grad har studerat biodiversiteten i sig både i Finland och runt om i världen och även vidtagit åtgärder. Hur ska man ingripa för att vända trenden av minskad biodiversitet? Vilka är de mindre kända effekterna av mänsklig verksamhet på biodiversiteten? Och vilka är de miljömässiga och samhällsliga kopplingarna till minskad biodiversitet?

Det krävs mångvetenskaplig och interaktiv forskning för att forskare ska identifiera och samhällsaktörer implementera de åtgärder som behövs för att stoppa och återuppliva utarmningen av den biologiska mångfalden. I enskilda forsknings- och interaktionsprojekt kan man fokusera på mer specifika frågor. Till exempel kan projekt granska hur utarmningen av biodiversiteten påverkar samhällets institutioner, ekonomi, hälsa, kultur, näringsstruktur, produktionskedjor, regionalpolitik och markanvändning men även hurdana effekter en minskad biologisk mångfald har med tanke på människors fysiska och psykiska välbefinnande. Att balansera mellan ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet innebär att olika val behöver göras. Hur kan man möjliggöra en rättvis övergång till ett mer hållbart samhälle med tanke på biologisk mångfald och vad är ens politiskt möjligt? Hur ser de samhällsliga motsättningarna ut och hurdana faktorer finns som i hög grad bromsar implementering av skyddsåtgärder, och hur kan dessa undanröjas? Vilka är de största utmaningarna när det gäller marknadsincitament och marknadsreglering? Individer och lokalsamhällen kan ha en stark koppling till biologisk mångfald. Därför förutsätter nödvändiga åtgärder även kännedom om kultur, samhällen och praxis. Samutveckling möjliggör både nya typer av forskningsfrågor och bidrar till att skydda och återställa den biologiska mångfalden. Minskad biologisk mångfald är ett globalt problem. Inom ramen för temat finansieras alltså forskning som även bedrivs i en global kontext. Även om temat specifikt fokuserar på biologisk mångfald, bör forskningen också i mån av möjlighet ta hänsyn till den samlade effekten av olika åtgärder för hållbar utveckling.

III Temaförslag: Pandemier som en samhällelig utmaning

Temat fokuserar på kriser orsakade av pandemier och deras omfattande samhälleliga konsekvenser. Förutseende och hantering av kriser orsakade av pandemier, tryggande av samhällets funktion, beslutsfattande om åtgärder samt återuppbyggnad efter kriser förutsätter helhetsbetonade och forskningsbaserade lösningar som baserar sig på forskning. Som den kris som orsakades coronavirusepidemin och COVID-19 visar kan bekämpningen av de hot som pandemier orsakar och tryggandet av hälso- och sjukvårdens bärkraft kräva såväl medicinska åtgärder och folkhälsoåtgärder som omfattande samhälleliga åtgärder och begränsningar. Dessa åtgärder kan kräva beslutsfattande med bristfällig information och förutsätta val mellan faktorer som kanske inte är jämförbara. Konsekvenserna är långtgående bland annat socialt, hälsomässigt och ekonomiskt för såväl individer som hela samhället. Hur kan vi trygga det finländska välfärdssamhället mot pandemier och stödja återhämtningen efter kriser?

Inom temat skapas forskningsbaserade lösningar och mångvetenskaplig expertis för att lösa de samhälleliga utmaningar som pandemier medför, vilket främjar välfärdsstatens grundläggande uppgifter, funktionssäkerhet och medborgarnas säkerhet. Temat syftar till att stärka det finländska samhällets framsyns- och funktionsförmåga vid kriser orsakade av pandemier. Enskilda forsknings- och interaktionsprojekt kan koncentreras på ett mer begränsat fenomen. Forskningen kan fokusera på individuella och samhälleliga risker som pandemier medför, på förutseende och förebyggande av risker, på pandemiberedskap eller på olika lösningsmetoder. Föremål för granskningen kan vara till exempel upprätthållande av statens grundläggande uppgifter, funktions- och försörjningsberedskap, tryggande av hälsovårdssystemets bärkraft, upprätthållande av välfärdsstaten, frågor som gäller individens rättigheter, förändringar i värderings- och attitydsklimatet, effekter på jämställdhet och lika behandling, människors möjligheter att klara sig i olika skeden av livscykeln eller främjande av trygghetskänslan och det samhälleliga förtroendet. Lösningen av utmaningarna i enlighet med målen för hållbar utveckling kräver både flexibilitet och återställnings- och förnyelseförmåga. Också frågan om nationalstatens roll som en del av det globala systemet sätts i ett nytt ljus. Även om temat fokuserar på det finländska samhället, är problemen globala och lösandet av dem förutsätter också ett gränsöverskridande perspektiv från nationalstaten. Det är också viktigt att analysera och förutse förändringar i Finlands inre och yttre säkerhetspolitiska omgivning för att stödja hanteringen av akuta kriser. Samutveckling med intressegrupper möjliggör olika sätt att närma sig utmaningen och främjar genomförandet av nödvändiga åtgärder.

Övergripande prioritering: Välfärd

När det gäller programmen för strategisk forskning 2021 är välfärd det fokusområde som genomsyrar allt. Välfärd är en viktig del av ett gott liv. Välfärd kan tolkas i ett större perspektiv utgående från till exempel individer, gemenskaper eller samhällen men likväl som djurens eller rentav livsmiljöernas välbefinnande. I en enskild forsknings- och interaktionsplan kan välfärden betonas ur ett perspektiv som är lämpligt för projektet i sin helhet. Hur ska man förstå välfärd i samband med ett projekt? Hur kan man upprätthålla och främja välfärd? Syftet är att inkludera ett välfärdsperspektiv i forsknings- och interaktionsaktiviteter över hela linjen med början från målsättningarna.